

Lausunto

31.01.2025

Asia: VN/11810/2021

Vankeuslain ja tutkintavankeuslain muuttaminen

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset kommentit esityksestä ja sen tavoitteista

Vankilavirkailijain Liitto ry:n lausunto Oikeusministeriölle

Oikeusministeriö on pyytänyt Vankilavirkailijain Liitto ry:ltä lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle vankeuslain, tutkintavankeuslain ja puolustustilalain 9 §:n 4 momentin muuttamisesta.

On hyvä, että asioita tarkastellaan uudelleen. Yliasutus on tällä hetkellä todella merkittävä kaikissa suljetuissa vankiloissa, sama ongelma on myös useassa avovankilassa. Lisäksi henkilöstöresurssit ovat liian pienet toimintoihin ja vankimäärään nähden. Koulutetusta ja osaavasta henkilöstöstä on huutava pula, tämä ongelma korostuu toisissa vankiloissa enemmän kuin toisissa. Ennusteissa on nähtävissä vankimäärän kasvu jatkossakin. Tämä on omiaan aiheuttamaan haasteita vankilaturvallisuuden säilyttämisessä sekä vankien toimintojen toteuttamisessa.

Kommenttinne esitysluonnoksen jaksosta "Keskeiset ehdotukset"

-

Avolaitossijoituksen edellytysten täsmentäminen (muutosehdotukset vankeuslain 4 luvun 9 §:ään ja 6 luvun 1 §:ään)

Avolaitossijoitukset

Avolaitossijoitukseen tulisi jatkossa kiinnittää tarkempaa huomiota. Olisi tärkeää, ettei avovankilaan sijoitettaisi lainkaan vankeja, jotka omalla toiminnallaan tai rikostaustaltaan voivat aiheuttaa ongelmia avovankilan henkilöstön työturvallisuuteen tai vankilaturvallisuuteen. Tässä pitäisi ottaa huomioon yhteydet järjestäytyneeseen rikollisuuteen, ei siis pelkästään sitä, onko järjestäytyneen rikollisuuden piiriin kuuluvan järjestön jäsen, vaan myös se, onko ylipäätään yhteys järjestäytyneeseen rikollisuuteen perheenjäsenten, läheisten ystävien tai järjestäytyneen rikollisuuden toiminnan kautta. Lisäksi vakavien huumausainerikostuomioiden pitäisi estää pääsy avovankilaan.

On tärkeää muistaa, että naisvangitkin voivat olla osana järjestäytyntä rikollisuutta, joten heidän kohdallaan tulisi arvio tehdä samalla tavalla kuin miesvankienkin kohdalla. Naisvanki ei saisi sukupuolensa perusteella saada avolaitosarvioinnissa etua, vaan arvion pitää perustua samoihin kriteereihin kuin miesvangeilla.

Lisäksi avolaitossijoitusten arvioinnissa tulisi ottaa huomioon mahdolliset tulevat tuomiot. Pitäisi tarkastella, onko sijoitettavalla vangilla keskeneräisiä tuomioistuinkäsittelyjä, joista on tulossa uusi tuomio. Kategorisesti tulisi linjata, ettei tutkintavanki, vaikka hänellä olisi myös vankeusvankistatus, voisi päästä lainkaan avovankilaan. Avolaitossijoituksen tulisi olla osa asteittaista vapauttamista, jolloin perusteita useamman vuoden avolaitossijoitukseen pitäisi tarkkaan harkita. Nyt on tilanteita, joissa avolaitossijoitus saattaa kestää yli viisikin vuotta. Lisäksi avolaitossijoitusta harkitessa vangilla tulisi olla selkeätä näyttöä menestymisestä avovankilassa. Vangilla tulisi olla lomaoikeus alkanut ja hänen tulisi olla osoittanut, että hänellä on edellytykset menestyä avovankilassa. Vangilla ei saisi olla tuoreita kurinpitoilmoituksia. Kurinpitoilmoitukset osoittavat selkeätä piittaamattomuutta vankilan määräyksien ja ohjeiden noudattamisesta, joten silloin ei myöskään avovankilassa menestyminen ole todennäköistä.

Määräaikaisesta avolaitossijoituksesta tulee luopua. Määräaikaiset laitossijoitukset jäävät harvoin määräaikaisiksi, ja silloin esim. elinkautisvanki saattaa olla yli viisikin vuotta avovankilassa. Elinkautisvangilla pitäisi olla enää noin kaksi vuotta mahdolliseen vapautumiseen, jotta hänelle olisi mahdollista sijoittua avovankilaan.

Avolaitossijoituksissa pitäisi kiinnittää tarkempaa huomiota ja tarkentaa säännöksiä siitä, miten rikkomukset avovankiloissa vaikuttavat avolaitossijoituksen peruutukseen. Tällä hetkellä rikkomusten tulkinta on varsin kirjavaa ja riippuvainen avovankiloiden yksikönpäälliköistä. Avolaitossijoitus perustuu siihen, että vangin pitäisi noudattaa avovankilan sääntöjä, määräyksiä ja ohjeita. Mikäli vanki ei pysty näitä noudattamaan, hänet pitäisi palauttaa suorittamaan tuomiotaan suljettuun vankilaan. Palautuksen tulisi olla riittävän pitkä, jotta suljetussa vankilassa voitaisiin puuttua vangin ongelmakäyttäytymiseen. Käytännössä nykyään on tilanteita, joissa vanki palautetaan viikoksi tai kahdeksi suljettuun vankilaan ja sen jälkeen hän pääsee takaisin avovankilaan. Tämä käytäntö vie täysin uskottavuuden siltä, että rikkeistä tulee jotain seurauksia. Vangeilla on lähtökohtaisesti ongelmia noudattaa yhteiskunnan lakeja, asetuksia, määräyksiä ja ohjeita, joten näissä asioissa pitäisi vankilassa olla erityisen tarkkana ja osoittaa vangeille, että rikkeistä aiheutuu seuraamuksia.

Määräaikaisesta avolaitossijoituksesta luopuminen

Määräaikaisesta avolaitossijoituksesta tulee luopua. Määräaikaiset laitossijoitukset jäävät harvoin määräaikaisiksi, ja silloin esim. elinkautisvanki saattaa olla yli viisikin vuotta avovankilassa. Elinkautisvangilla pitäisi olla enää noin kaksi vuotta mahdolliseen vapautumiseen, jotta hänelle olisi mahdollista sijoittua avovankilaan.

Vangin sähköinen valvonta avolaitoksessa

Sähköinen valvonta avolaitoksissa

Vankeja tulee ehdottomasti saada valvoa sähköisellä valvonnalla kaikissa avovankiloissa. Suostuminen sähköiseen valvontaan tulee olla avolaitossijoituksen edellytys. Mikäli vanki ei suostu sähköiseen valvontaan, ei vankia voi sijoittaa avovankilaan. Avovankiloissa on pieni

henkilöstöresurssi, joten sähköinen valvonta on apuna valvonnassa. Vangit käyvät myös avovankilan ulkopuolella töissä, kaupassa, tapahtumissa, harrastuksissa yms. Jatkuva sähköinen valvonta helpottaa näitä tilanteita, koska silloin vangille ei jouduta erikseen asentamaan pantaa ja valvontapuhelinta, kun hän lähtee avovankilan ulkopuolelle.

Varmuusosastosijoituksen edellytykset

Varmuusosastosijoitukset

Varmuusosastoja tulisi olla useammassa vankilassa kuin nykyään on. Naisvangeille ei ole varmuusosastoa, ja kuitenkin on naisvankeja, joiden vankilaturvallisin sijoituspaikka olisi varmuusosasto. Varmuusosastoille tulisi sijoittaa vankeja, joiden käytös tai rikos aiheuttaa selkeän vaaran vankilaturvallisuudelle. Vakavien huumausainerikosten jatkaminen vankilassa olisi myös peruste sijoittaa varmuusosastolle. Vangin, joka toistuvasti tuhoaa vankilan omaisuutta, tulisi pystyä sijoittamaan varmuusosastolle. Kytkökset järjestäytyneeseen rikollisuuteen pitäisi antaa perusteet sijoittaa vanki varmuusosastolle. Vaikka vanki itse ei aiheuttaisi suoranaista ongelmaa normaali-osastolla, hän usein hallitsee koko vankiosastoa pelolla ja kiristämällä muita vankeja toimimaan oman halunsa mukaisesti. Varmuusosastosijoituksella tällaisessa tapauksessa turvattaisiin toisten vankien turvallisempi tuomion suorittaminen. Varmuusosastolle sijoittamiseen tulisi olla yhtenäiset perusteet kaikissa vankiloissa. Perusteita yhtenäistettäessä tulisi kuunnella myös vankilan henkilöstöä.

Tutkintavanki tulisi voida sijoittaa varmuusosastolle samoilla perusteilla kuin vankeusvanki, sakkovanki tai elinkautisvanki. Tutkintavankeus ei saa olla esteenä varmuusosastosijoitukseen. Tutkintavanki saattaa vaarantaa tutkintaa, joten perustelluissa tilanteissa, mikäli tällaisesta toiminnasta on epäilystä, tutkintavanki pitää saada siirtää varmuusosastolle, jotta tutkinta voidaan varmuudella turvata. Yhteydenpitorajoitukset eivät aina mahdollista tutkinnan turvaamista.

Varmuusosastolle sijoituksen perusteet tulee arvioida, ja perusteiden tulee olla selkeät. Kaikkien vankien kohdalla tulee noudattaa säädettyjä perusteita.

Tutkintavangin sijoittaminen varmuusosastolle

-

Muut varmuusosastoon liittyvät ehdotukset ja seikat

-

Sijoittaminen ulkopuoliseen laitokseen (erityisesti ehdotettu uusi vankeuslain 8 luvun 10 a § edellytyksistä ja vangin velvollisuuksista)

Ulkopuolinen laitossijoitus

Sakkovankeja ja lyhytaikaisvankeja on jo jonkin aikaa sijoitettu vankilan ulkopuoliseen laitokseen. Toisinaan sijoitukset toimivat hyvin ja vanki pystyy irtautumaan esim. päihteistä, ja vankilakierre katkeaa. Toisinaan taas ulkopuolisesta laitossijoituksesta ei ole merkittävää hyötyä tai vanki ei menesty ulkopuolisessa laitoksessa. Valvonta ei ole yhdenvertaista ulkopuolisilla laitoksilla. Olisikin

tärkeää, että valvonta olisi kaikissa ulkopuolisissa laitoksissa samanlaista, jos vankeja laitoksiin sijoitetaan. Sakkovangit ja lyhytaikaisvangit ovat usein hyvin huonossa fyysisessä ja psyykkisessä kunnossa, kun he vankilaan saapuvat. Syynä usein on pitkäaikainen päihteiden käyttö. Kun ulkopuolinen laitossijoitus alkaa, kuntoutumisprosessi on edelleen kesken ja sen vuoksi laitoksissa, joihin vanki sijoitetaan ulkopuoliseen hoitoon, pitäisi olla ympärivuorokautinen valvonta. Rikosseuraamuslaitosta pitäisi velvoittaa sopimusta tehdessään vaatimaan ulkopuoliselta laitokselta ympärivuorokautinen valvonta.

Vangeilla pitäisi olla ulkopuolisen laitossijoituksen ehtona ehdoton päihteettömyys ja osallistumisvelvollisuus. Lisäksi vangilla ei saa olla seksuaalista kanssakäymistä hoidon aikana. Mikäli näitä kieltoja ei noudateta, vanki palautettaisiin takaisin vankilaan. Ulkopuolisia laitossijoituspaikkoja ei ole riittävästi, joten vanki, joka ei sitoudu hoitoon, vie hoitopaikan, johon toinen vanki odottaa pääsyä vankilassa. Hoitoon sitoutumatonta vankia ei ole perusteellisesti järkevää pitää hoidossa, johon hän ei aidosti sitoudu.

Ulkopuolisessa laitossijoituksessa olevia vankeja tulisi valvoa sähköisesti samalla tavalla kuin koevapausvankeja valvotaan. Ulkopuolisessa laitoksessa valvonta ei voi olla yhtä tehokasta kuin vankilassa, joten siksi sähköinen valvonta pitäisi olla.

Ulkopuolisen laitossijoittelun valvonta ja ehtojen rikkominen

-

Määräaikainen päätös puhelun kuuntelemisesta

Määräaikainen päätös puhelujen kuuntelemisesta

Puheluja pitäisi pystyä kuuntelemaan aina, kun siihen vaadittavat perusteet täyttyvät. Vangit saavat hoitaa asioitaan puhelimesta eikä puhelut suuntaudu aina läheisille. Puhelujen avulla on todistetusti jatkettu rikosten tekemistä vankilasta käsin. Lisäksi puheluissa on otettu yhteyttä rikoksen uhreihin ja painostettu heitä. Mikäli on epäily, että puheluissa ei noudateta ohjeita ja määräyksiä tai on epäily rikollisen toiminnan jatkamisesta vankilassa, puheluita pitää pystyä kuuntelemaan.

Tutkintavangin puheluita pitää pystyä kuuntelemaan samoin perustein kuin muiden vankien.

Varmuosastolle sijoitetun vangin puheluita pitää pystyä kuuntelemaan kevyemmin perustein kuin normaalilla vankiosastolla asutettavan vangin kohdalla. Perusteen pitäisi täytyä jo sillä, kun sijoitus varmuusosastolle tehdään. Tämä tulisi koskea myös tutkintavankia, joka on sijoitettu varmuusosastolle.

Sama säännös puheluiden kuuntelemisesta pitää ulottaa koskemaan myös videopuheluita, joita vanki voi nykyään tehdä vankiloissa, joissa tietokone on sellissä.

Vankilaan ottamisen rajoittaminen

Vankilaan ottamisen rajoittaminen

Yliasutus on erittäin merkittävä tällä hetkellä kaikissa suljetuissa vankiloissa ja osassa avovankiloita. Vankien ottamista vankilaan voisi rajoittaa tietyin edellytyksin. Rajoittaminen voisi koskea

sakkovankeja sekä vankeja, joilla on enintään puolen vuoden vankeustuomio. Vankilaan ottamisen rajoittamisessa tulee ottaa huomioon, ettei saa käydä niin, että sakko- tai vankeustuomio jää kokonaan suorittamatta rajoituksen vuoksi. Vankilaan ottamisen rajoittamista tulee tarkasti harkita, koska monesti vanki, jolla on valmis tuomio odottamassa, jatkaa rikollista toimintaa odottaessaan tuomion suorittamista.

Muut muutosehdotukset (teknisluontoiset muutosehdotukset vankeuslakiin ja tutkintavankeuslakiin sekä synnyttävän vangin sitomisen kieltö)

Muut muutosehdotukset/huomiot

Synnyttävän vanki tulisi voida sitoa, jos painavat perusteet täyttyvät. Sitominen on turvaamismenettely, jolla varmistetaan sekä vangin, henkilökunnan että sairaalahenkilökunnan turvallisuus. Aina ei ole mahdollista laittaa synnyttävälle vangille mukaan kahta naisvartijaa, joten synnytyksessä saattaa tulla tilanne, jossa turvallisuusperusteisesti on parempi sitoa vanki kuin painia hänen kanssaan. Tällä voidaan suojata myös syntynyt lapsi.

Vankiloista on tullut kommenttia siitä, että puheluita pitäisi voida soittaa enemmän ja rauhassa muiden kuulematta. Puheluita varten Rikosseuraamuslaitoksella on osassa vankiloita käytössä erillisiä puhelinkoppeja, joissa voi puhua rauhassa kenenkään kuulematta. Myös videopuhelujen kestosta oli kommenttia. Videopuhelujen kestoa ei voi lisätä, koska niiden valvomisessa menee aikaa ja tässä yliasutus- ja henkilöstöpulatilanteessa valvontahenkilöstön aika ei riitä siihen, että videopuhelujen kestoa lisättäisiin. Videopuhelut ovat kuitenkin hyvä lisä henkilökohtaisiin tapaamisiin. Videopuhelujen valvonta pitäisi olla yhdenvertaista kaikissa vankiloissa, joissa niihin on mahdollisuus. Videopuheluista tulisi erikseen määrätä, ettei puheluissa saa esiintyä muita henkilöitä, eikä puheluissa saa esiintyä seksuaalisia suoritteita tai siihen viittaavaa toimintaa.

Matkapuhelinta ei saa missään tapauksessa antaa valvomatta vangille suljetussa vankilassa. Vanki voi valvomattomana lukea saamiaan viestejä ja hävittää ne sen jälkeen. Nykyinen käytäntö, että vanki saa valvottuna käyttää matkapuhelinta tunnistautumiseen on toimiva eikä sitä ole tarvetta muuttaa.

Alaikäisen vangin sijoittamista ulkopuoliseen laitokseen on harkittava tarkkaan, että alaikäisen vangin ei mahdollisteta jatkaa rikollista toimintaansa. Lisäksi ulkopuolisen laitoksen henkilökunnalla pitää olla samat kiinniotto-oikeudet kuin vankilan henkilökunnalla karkaamistilanteessa.

Muut muutosehdotukset (puolustustilalakia koskeva tekninen muutosehdotus)

-

Ehdotusten vaikutukset yleisesti sekä mahdolliset taloudelliset vaikutukset

-

Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin sekä ihmisryhmiin

-

Vaikutukset viranomaisiin ja vankilaturvallisuuteen

-

Mahdolliset muut vaikutukset

-

Huomionne jaksosta "Suhteesta perustuslakiin ja säätämisyjärjestys"

-

Asetusluonnos

-

Mahdolliset muut huomionne esitysluonnoksesta

-

Näkemyksenne voimaantuloajankohdasta

-

Mäenpää Seija
Rikosseuraamuslaitos - Vankilavirkailijain Liitto VVLry.